

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

Uloga obitelji u poticanju razvoja djeteta

završni rad

Studentica: Ilaria Gazilj

Matični broj: 0512993365034

Studij: Jednopedmetna pedagogija

Mentor: Prof. dr. sc. Jasminka Zloković

Rijeka, rujan, 2015.

Sadržaj

Uvod	2
1. Obitelj kroz povijest.....	3
1.1. Obitelj- primarna odgojna sredina.....	5
2. Tipologija obitelji	7
3. Teorijske koncepcije obitelji.....	9
3.1. Obitelj kao sustav roditelja i djece.....	11
4. Utjecaj roditelja na socijalni, emocionalni, intelektualni i moralni razvoj djeteta	12
4.1. Potrebe djece i roditelja unutar obitelji.....	17
5. Roditeljski odgojni stilovi.....	17
6. Obiteljski odgoj i djeca u suvremenim uvjetima današnjice	19
7. Odnosi roditelja i djece.....	20
7.1. Odnos djeteta sa majkom	20
7.2. Odnos djeteta sa ocem	21
7.3. Uloga i utjecaj komunikacije roditelja na razvoj djeteta	23
8. Provedena istraživanja o utjecaju obitelji na razvoj djeteta	26
9. Zaključak	29
10. Sažetak na hrvatskom jeziku	31
10.1 Sažetak na engleskom jeziku	32
11. Literatura	33

UVOD

Obitelj je primarna zajednica svakog djeteta i utječe na njegov osobni razvoj. U ranom razvoju djetetova života obitelj je najpogodnija za njegov daljnji rast i razvoj. Socijalni svijet svakog djeteta čini njegova obitelj, te je kvaliteta unutar obiteljskih odnosa važna za zdrav razvoj djeteta. Sretne i uspješne obitelji se temelje na zdravom odnosu roditelja i djece punom razumijevanja i komunikacije. Osim roditelja i djece, u obitelj obuhvaćamo i krvne srodnike, tj. užu i širu obitelj koja će također biti predmet rada. Odnosi uže i daljnje obitelji za dijete predstavljaju primjer za formiranje svojih stavova, mišljenja i postupaka. Cilj ovoga rada jest teorijski se osvrnuti na teorijske postavke o utjecaju obitelji na razvoj djeteta i provedena istraživanja o ulozi obitelji u razvoju svih područja dječjeg razvoja od kojih se ističu socio-emocionalni razvoj i razvoj ličnosti, tjelesni i psihomotorni razvoj, spoznajni razvoj, moralni razvoj itd. U prvom dijelu rada će se kroz teorijski pregled obitelji kroz povijest dati u uvid život djece u obitelji u prošlosti do danas. Doprinos ovog rada sastoji se u prikazu spoznaja o utjecaju i važnosti obitelji te analizi najvažnijih aspekata roditeljstva. Osvještavanje o važnosti pravilnog odgoja djeteta u obitelji podrazumijeva ljubav, aktivno slušanje, dvosmjernu komunikaciju, tj. cjelokupan stabilan odgoj. Smatra se da je obitelj primarni čimbenik i stup razvoja djeteta i upravo zbog toga zaslužuje pažnju javnosti. Također, roditeljski odgojni stilovi će biti predmetom ovoga rada. Rast i razvoj djeteta unutra obitelji predstavlja veoma dinamičan sustav te je obitelj kao takva prilagodljiva svim novim situacijama i zahtjevima razdoblja u kojem se dijete nalazi. Obiteljski razvojni zadaci odnose se na očinstvo i majčinstvo te je za cjelokupan djetetov rast i razvoj nužan kvalitetan odnos sa oba roditelja. Važno je također naglasiti da postoje razlike u razvoju djeteta s obzirom na dobne skupine te da je utjecaj obitelji najjači u prvim godinama djetetova života. Obitelj je okruženje koje predstavlja i omogućuje djetetu fizičke i psihičke uvjete za prilagodbu tokom životnog ciklusa i razvoj svoje ličnosti i osobnosti. U novije vrijeme raspoložemo sa rezultatima istraživanja raznih instituta u svijetu koji se bave proučavanjem obitelji te će se u radu truditi dati jedan osobni osvrt i prikaz rezultata.

1. Obitelj kroz povijest

Brojni autori današnjice kroz znanstvena i stručna istraživanja bave se proučavanjem obitelji i njenog utjecaja na cjelokupni razvoj djeteta. Obitelj je jedna od najstarijih društvenih institucija i tokom povijesti je doživljavala mnoge promjene u strukturi. Predrasude o obitelji se mijenjaju te među osnovnim aktivnostima pomoću kojih obitelji i roditelji utječu na djecu smatra se socijalizacija i emocionalna podrška djeci. Kroz prošlost je bilo vremena kada se smatralo da je utjecaj obitelji na razvoj ličnosti djeteta veoma štetan te se ta uloga pridavala društvu. Ubrzo nakon toga uvidjelo se da je obitelj jedinstvena institucija i da u najvećoj mjeri utječe na cjelokupan razvoj djeteta. U staroj Grčkoj i Rimu kao tipove obitelji susrećemo veće i manje obitelji. Veća obitelj je zadruga u kojoj su članovi povezani imovinskim, vjerskim, privrednim vezama, a manje obitelji obuhvaćaju roditelje i njihovu djecu te ponekad djedove i bake, stričeve, strine itd. Pojava matrijarhata kroz povijest seže sve do prvog razdoblja rodovskog uređenja. Majke su se bavile zemljoradnjom, dok su očevi bili lovci. Antički povjesničari poput Herodota i Polibija prikupljali su i pisali podatke o matrijarhalnom uređenju u društvu. (Rosić, Zloković, 2002). Međutim, kako je jačala uloga muškaraca tako matrijarhat počinje gubiti svoje dotadašnje značenje. Rosić i Zloković (2002) naglašavaju da je u Rimu i Grčkoj *pater familias* bio glavna osoba za donošenje svih obiteljskih odluka, tj. on je bio upravitelj dobara, predstavnik obitelji i najmoćniji član obitelji. „S obzirom na to da je otac bio simbolom apsolutne vlasti autoritativni režim koji je vladao u ovih obitelji bio je zasnovan na strahu od oca i njegovih odluka“ (Rosić, Zloković, 2002:43). Majka je bila članica obitelji te se njezine odluke u svezi djece nisu uvažavale kao očeve. Nakon smrti oca njegov položaj je zauzimao sljedeći najstariji član obitelji. Govoreći o tadašnjem položaju žena, važno je napomenuti da se gledala isključivo kroz reproduktivnu funkciju i mogućnost začeca žene. (Rosić, Zloković, 2002). Tijekom 18. i 19. stoljeća događaju se brojne promjene u društvu izazvane industrijskom revolucijom te se nezaposlenost premješta iz manjih ruralnih sredina u gradove. Autorice Maleš i Lebutić, ukazuju na to da se obiteljski se život tog vremena drastično mijenja, jer članovi obitelji svakodnevno napuštaju svoje domove kako bi odlazili na posao, i to ne samo muški članovi obitelji veći žene i djeca kako bi što više ekonomski doprinosili obiteljskoj zajednici. Gledajući s druge strane, prema Puljiz (1995) od šezdesetih godina 20. stoljeća do danas, dogodile su se velike promjene u obiteljskoj strukturi. Glavni uzroci tome bili su promijenjeni odnosi prema obitelji, sve veće zapošljavanje žena i planiranje širenja obitelji, tj. mogućnost obitelji za uzdržavanje djece. (Puljiz, 1995). Odnosi

prema obitelji najčešće se odnose na to da nestaju modeli u kojima je otac hranitelj obitelji, a majka domaćica, te je u nekim zemljama taj tip obitelji gotovo danas potpuno nestao. U većini zemlja prevladava raznolikost obiteljskih oblika. „Od novih obiteljskih formi brojčano su veoma značajne jednoroditeljske obitelji, čiji se udio kreće između 15 i 30%, zatim slobodne veze sa ili bez djece, rekonponirane obitelji koje su sastavljene od rastavljenih roditelja ili udovaca/udovica i njihove djece, pa neki autori govore o "novim brojnim obiteljima" itd.“ (Puljiz, 1995:128). Događanja tridesetih godina 20. stoljeća koja prožimaju svijet novi su udar na obitelj kao zajednicu jer mnogi muškarci gube posao, a time i ulogu hranitelja obitelji, odlaze na ratišta i žene su dužne preuzeti skrb o obitelji i djeci. (Puljiz, 1995). Nadalje, „u širem smislu riječi, modernizam označava „prijelaz iz tradicionalnog, seoskog i agrarnog društva u sekularno, urbano i industrijsko, u užem smislu, odnosi se na složene promjene koje se zbivaju u postrenesansnoj Europi kao posljedica racionalne organizacije svakodnevnog života.“ (Spajić-Vrkaš i sur. 2001:330). U ovom suvremenom dobu položaj žene u obitelji se počinje mijenjati. Kroz povijest žene su imale znatno manja prava od muškaraca te su većinom bile majke i domaćice. Industrijsko doba i modernizam nose sa sobom sve veća prava žena i zalaganja ženskih pokreta za prava glasanja žena i rješavanje njihovog statusa u svim segmentima društva. Autor Puljiz (1995) se osvrće na to da iako su obitelj i djeca u krizi i dalje većina autora smatra da obitelj ima visoku vrijednost te da je obitelj „najvažnije emotivno središte djece“. Obitelj danas mijenja svoje osnovne vrijednosti, ali zadržava one temeljne poput; moralnosti, etičkog rasuđivanja o dobrim i lošim stvarima, norme, vrijednosti, pozitivnu sliku o svijetu oko sebe itd. Prema Puljiz (1995) neke od promjena u obitelji jesu to da sve manje obitelji se sastoje od one koje odgovara „poslijeratnom idealnom modelu“, a to je majka kućanica, otac hranitelj i djeca. Govori se da danas u Americi u takvim obiteljima živi manje od 5 % ukupnog stanovništva. (Izvor: *World Family Map 2014.*) To su neki pokazatelji koji ukazuju na nove poglede na obitelj u zapadnom svijetu. Kao što se ranije navelo u radu, u istočnom dijelu svijeta situacija je malo drugačija. Kao zaključak povijesnog tijeka obitelji vidimo da su se promijenili struktura, način funkcioniranja i veličina obitelji te da promjene koje su se dogodile i događaju danas, ukazuju nam na to da se današnja obitelj uvelike razlikuje od nekadašnje tradicionalne obitelji.

1.1. Obitelj- primarna odgojna sredina

Brojni se autori, primjerice Maleš, Keresteš i Janković bave proučavanjem obitelji posjedujući vlastite definicije i na sebi svojstven način pokušavaju najbolje opisati i odgovoriti na pitanje: što je obitelj kao primarna zajednica? Maleš (1988) prema Rosić, Zloković (2002) obitelj definira kao „odgojnu zajednicu roditelja i djece, zasnovana na emocijama ljubavi i privlačenja, a karakterizirana je zajedničkim stanovanjem i ekonomskom kooperacijom članova.“ Kroz osobno visoko obrazovanje dolazilo se do brojnih definicija o tome što je to obitelj, pa tako najjednostavnije obitelj možemo definirati kao temeljnu zajednicu svakog pojedinca. Wagner- Jakab (2008) prema Keresteš (2002) obitelj definira kao „složenu i povezanu cjelinu, hijerarhijski organiziran sustav koji se sastoji od manjih subsustava (bračni i roditeljski subsustav te subsustav braće i sestara.)“ Autor Vukasović (1999) definira obitelj kao primarnu društvenu jedinicu i zajednicu. Bitno je napomenuti da je za razumijevanje svih definicija obitelji potrebno je povezati mnoga područja u kojima se proučavala obitelj i njezina struktura funkcioniranja. Godine 2008. Janković se bavi proučavanjem obitelji i njezinim funkcijama unutar različitih znanstvenih područja poput sociologije, medicine, psihologije, socijalne pedagogije itd. Iz toga proizlazi zaključak da je obitelj posebna društvena tvorevina koja ima svoje specifičnosti te ju nije moguće izjednačiti ni sa jednom drugom zajednicom u društvu (Janković, 2008:36). Funkcije obitelji su mnogobrojne no najčešće izdvajamo četiri osnovne funkcije obitelji: seksualni odnosi, reprodukcija, socijalizacija i emocionalna sigurnost obitelji. (Rosić, Zloković, 2002). Prema Rosić, Mušanović (1997:118) obitelj kao zajednicu ljudi odlikuju sljedeće karakteristike:

- 1) Složene interakcije tijekom kojih se razvijaju modeli ponašanje čovjeka
- 2) izrazita osjećajna povezanost članova i skupine
- 3) jak utjecaj na razvoj osobnog i skupnog identiteta i psihološkog integriteta osobe
- 4) međusobni odnosi koji su bogatiji i intenzivniji od drugih tipova skupina
- 5) kontinuitet i trajnost veza među članovima
- 6) stjecanje iskustva odgojne naravi
- 7) poticanje učenja članova obiteljske zajednice

Obitelj može biti i proširena i neproširena o čemu će biti riječ u sljedećem poglavlju, no bitno je napomenuti da pod pojmom obitelji primarno smatramo roditelje i braću i sestre. Nadalje, pojam roditeljstva uključuje brigu, odgoj, skrb, pružanje pomoći i potpore tokom primarne

socijalizacije vlastitog djeteta. Roditeljstvo se određuje i opisuje kroz razne uloge i vještine kojima se služe u podizanju djeteta. Govoreći o ciljevima obitelji kao primarne zajednice djeteta možemo navesti: socijalizaciju, pružanje zaštite, ljubavi, sigurnosti, potpore, nježnosti, učenje osnovnim moralnim vrijednostima, osiguravanje osnovnih materijalnih uvjeta za kvalitetan život itd. U obitelji je nužno da postoje preduvjeti da bi se djetetu osigurao normalan i stabilan rast i razvoj. Autor Rečić (1996) se bavi definiranjem preduvjeta obiteljskog odgoja, specifičnosti, metoda i sredstva obiteljskog odgoja.

Prema Rečić (1996) preduvjeti obiteljskog odgoja kao takvog jesu:

1) Skladni obiteljski odnosi

Pod pojmom skladnih obiteljskih odnosa najčešće se misli na ulogu majke i oca. Ukoliko djeca vide stabilnu obiteljsku sliku lakše se mogu ostvariti odgojni zadaci obitelji. Isto tako na djecu utječu i nepotpune obitelji, koje mogu biti iz objektivnih razloga uzrokovanih npr. smrću jednog roditelja ili subjektivnih razloga- rastavom ili odvajanjem roditelja. Obitelji nastale iz objektivnih razloga imaju puno manje poteškoća jer djeca prihvaćaju životne situacije ukoliko im se objasni na način primjeren njihovoj dobi, međutim subjektivni razlozi teže utječu na djecu jer ponekad sebe krive radi razlaza i svađa roditelja.

2) Socijalne i pedagoške kvalitete

Roditeljstvo je uvelike određeno sa pedagoškim saznanjima roditelja o tome procesu te je bitno da u obitelji postoji želja za učenjem i shvaćanjem funkcioniranja roditeljstva i obitelji kao zajednice. Kroz obrazovanje za posao pedagoga redovito se preispituje i govori o kompetencijama roditelja što se može poistovjetiti sa socijalnim i pedagoškim kvalitetama. Bitno je da roditelji shvaćaju svoje nedostatke i imaju želju za učenjem novih sadržaja kojima bi poboljšali rast i razvoj vlastitog djeteta.

3) Dobre ekonomske prilike

Ekonomske prilike obitelji uvelike utječu na cjelokupni razvoj djeteta. Ukoliko obitelj ima dobre ekonomske prilike može zadovoljiti osnovne potrebe djece; prehrambene, zdravstveno-socijalne, stambene, odgojne itd. Međutim, dobre ekonomske prilike u nekolicini slučajeva nisu garancija da će dijete usmjeravati i razvijati se u pravom smislu. Iz vlastitog iskustva i iskustva okoline vidimo da ponekad financijska stabilnost obitelji ne pridonosi pozitivnom razvoju emocija, psihičkog rasta kod djece, pogotovo u razdoblju adolescencije djece.

4) Organizacija života u obitelji

Sam naziv organizacija života u obitelji upućuje nas na utvrđivanje određenih pravila ponašanja unutar obitelji. Roditelji određuje u dogovoru sa djecom glavne dužnosti i aktivnosti svakog člana obitelji te na taj način sprječavaju kaos unutar obitelji. Važno je da dijete poštuje i uvažava roditeljska pravila postavljenja tokom njihove najranije dobi. Ukoliko se poštuju navedena pravila može se govoriti o stabilnoj i urednoj organizaciji života unutar jedne obiteljske zajednice koju čine prvenstveno roditelji i njihova djeca.

2. Tipologija obitelji

Obitelj kroz povijest do danas je mijenjala svoje funkcije. Prema tradicionalnim mjerilima, obitelj su sačinjavali otac, majka, djeca i njihovi krvni srodnici: djedovi i bake te drugi članovi šire obitelji. Wagner-Jakab (2008) naglašava da se struktura obitelji najčešće dijeli na jednoroditeljsku u kojoj je najčešća situacija je da djeca žive s majkom i dvoroditeljsku u kojoj djeca žive s oba roditelja. Često se jednoroditeljske obitelji karakteriziraju kao manje poticajne za djecu, dok dvoroditeljske se karakteriziraju kao idealne. Brojna provedena istraživanja nam daju različite aspekte tipologije obitelji. Autori Rosić, Zloković (2002) govore o tri vrste obiteljske zajednice: obitelji razvedenih brakove, tj. binuklearne obitelji, samohrane majke i izvanbračne veze. Prema australskom Institutu za obiteljska istraživanja (izvorno: *Australian Institute of Family Studies*), podaci za 2014. godinu govore nam u prilog da danas dvoroditeljske obitelji postaju sve manje učestale diljem svijeta, međutim još uvijek čine veliku većinu. U Aziji i na područjima Bliskog istoka je više dvoroditeljskih obitelji u usporedbi sa Amerikom, Europom i Australijom. Razlog zašto je to upravo tako je više nego očit, a to su vjerska stajališta ljudi o braku i rastavama. Vjera je često razlog koji ne opravdava rastavu dvoje ljudi i zastupljeniji je u konzervativnijim dijelovima svijeta, dok je u ostalim dijelovima svijeta broj razvoda sve veći i učestaliji. Također, kad govorimo o nepotpunim obiteljima; samohranim majkama, bitno je naglasiti da kvaliteta življenja i odrastanja djece ne mora nužno biti niža jer se ponekad žene i vlastitim izborom odlučuju na samohrano majčinstvo. „Obiteljska taksonomija obuhvaća četiri dimenzije, a to su: bračni status, biološka povezanost, seksualna orijentacija, roditeljska uloga i status zaposlenosti“ (Harway, 1996:9, prema Rosić i Zloković, 2002). Bračni status može biti samohrani roditelj

ili oba roditelja u braku, dok se status zaposlenosti odnosi na tradicionalnu zaposlenost ili nezaposlenost. Govoreći o seksualnoj orijentaciji govori se o heteroseksualnosti i homoseksualnosti. Razlike između „tradicionalnih“ i „modernih“ obitelji uočavaju se u promjenama u odnosima između članova obitelji. Prema Rosić, Zloković (2002) tradicionalne obitelji se najčešće sastoje od više djece, troje ili više. dok suvremene obitelji najčešće čine majka i otac te jedno do dvoje djece. Također, važno je napomenuti da nije svejedno živi li u obitelji netko od starijih članova: baka ili djed. „Ovaj u osnovi, kvantitativni činitelj, ima značajan utjecaj na odnose u obitelji, a osobito je važan za organizaciju života u onima gdje ima još djece“ (Janković, 2008:75). S obzirom da danas sve manje postoje obitelji u kojima je prisutna „trogenacijska“ struktura, možemo reći da najveći broj takvih obitelji nalazimo na selu, zatim u velikim gradovima. (Janković, 2008).

Prisutnost djeda/bake	Selo	Grad	Veliki grad	Ukupno
Nemaju djeda/baku	23,6 %	32,2 %	32,7 %	30 %
Imaju i žive sa njima	36,3 %	22,5 %	12,1 %	22,6 %
Imaju, ali ne žive sa njima	40,1 %	45,4 %	55,2 %	47,4 %
UKUPNO	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Tablica 1. Prisutnost djeda/bake ovisno o veličini mjesta. Dostupno na: Janković, J. (2008).

Obitelj u fokusu. Zagreb: Etcetera

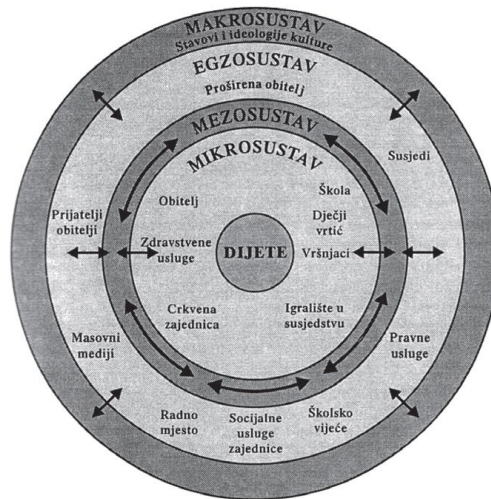
Općenito se može reći da je odgojna funkcija u tradicionalnim obiteljima najčešće vezana isključivo za užu obitelj, dok se kod suvremenih obitelji uočava trend suradnje obitelji i drugih institucija u društvu za sveobuhvatniji razvoj djeteta. Govoreći i o financijskoj sposobnosti obitelji, u tradicionalnim obiteljima otac je taj koji zarađuje, dok se majka brine za djecu, a u modernim obiteljima ta je briga „raspodijeljena“ između oca i majke, a starija djeca se brinu o mlađoj braći i sestrama. „Istraživanja provedena u Sjedinjenim američkim državama i Kanadi govore o postojanju četiri osnovna tipa obitelji ovisno o unutarnjim odnosima, a to su: tradicionalni tip, moderni tip, nepovezani tip i emocionalno narušeni tip.“ (Wagner-Jakab 2008. prema Čudina-Obradović i Obradović 2006). Neke od karakteristika svakog od tipova jesu:

- Tradicionalni tip: članovi ovih obitelji su čvrsto povezani, izražavaju emocije
- Moderni tip: članovi obitelji su u ravnoteži između obitelji i vanjskog svijeta
- Nepovezani tip: članovi povezanost traže izvan obiteljske zajednice
- Emocionalno narušeni tip: prisutnost neriješenih problema između članova obitelji (Wagner-Jakab 2008. prema Čudina-Obradović i Obradović 2006.)

Svaki od prethodno navedenih tipova obitelji ima posebne karakteristike, međutim smatra se da je najrelevantnija kombinacija tradicionalnog i modernog tipa zbog pozitivnih karakteristika koje ističu.

3. Teorijske koncepcije obitelji

Uz brojna istraživanja obitelji i njezinog utjecaja na djecu razvijale su se različite teorijske koncepcije i pristupi obitelji. „Unatoč neminovnim različitim pristupima, vrlo je teško stvoriti jasne granice problematičnih i normalnih situacija u kojima dijete raste.“ (Rosić, Zloković 2002. prema Luders, C.; Winkel, M., 1992:359). Neke od relevantnih teorija o obitelji jesu: strukturalni funkcionalizam, teorija simboličke interakcije, systemska teorija, teorija empatije itd. Osvrnut ćemo se na teorije o obitelji brojnih autora i njihov utjecaj na obitelj i djecu. Započeti ćemo sa Brofenbrennerovom teorijom ekološkog sustava. Prema Rosić, Zloković, (2002) te se teorija bavi proučavanjem međusobnog djelovanja značajki djeteta i okoline u kojoj se ono nalazi, tj. okolina se promatra kao niz različitih razina u međusobnom djelovanju. Razine bliže djetetu imaju jači utjecaj na njegov razvoj. U teoriji ekološkog sustava nailazimo na tri područja koja utječu na razvoj djeteta, a to su: mikrosustav, egzosustav i makrosustav. Prema Eret (2011) makrosustav je najopširniji i obuhvaća ideologiju kulture, tj. države, dok egzosustav obuhvaća medije. Mikrosustav djeteta čine obitelj, škola i vršnjaci što znači da oni u većoj mjeri utječu na razvoj djeteta i njegove stavove i razmišljanja. Ova teorija daje prioritarnu prednost obitelji djeteta, kao najjačem faktoru u njegovom cjelokupnom razvoju.

Slika 1. Brofenbrennerov ekološki model. Preuzeto sa: Vasta, Haith, Miller, (2005:61).

Govoreći o obitelji i privrženosti važno je spomenuti teoriju privrženosti autora Johna Bowlbya. Prema autorici Klarin (2006) britanski psihoanalitičar John Bowlby postavio je razvojnu teoriju privrženosti. Teorija je nastala proučavanjem razvoja djece koja su bila razdvojena od majki u prvih pet godina života te smještena u ustanove. Brajša-Žganec (2003) navodi da prema Bowlbyu razlikujemo četiri faze privrženosti: faza nediskriminativnih socijalnih reakcija, koja traje od rođenja do drugog mjeseca života djeteta te se razvija majčinska povezanost sa djetetom. Druga faza jest faza diskriminativnih socijalnih reakcija koja je obilježena djetetovim zanimanjem za primarnog skrbnika, tj. majku te traje od drugog do sedmog mjeseca života. „Faza usmjerene privrženosti uključuje ravnotežu u emocionalnom i fizičkom razvoju i na kraju, četvrta faza, faza razvoja privrženosti traje od druge godine i u njoj dijete razvija sve svoje potrebe te prepoznavanje potreba odraslih iz svoje neposredne blizine“ (Brajša- Žganec, 2003:28-29). Sljedeća teorija kojoj su autori posvećivali brojna istraživanja te na koju se potrebno osvrnuti jest teorija simboličkog interakcionizma. Postoji velik broj definicija ove teorije, no autor Janković (1995) definira kao teoriju koja uočava važnost komunikacije članova obitelji, za sam njen opstanak. U interakciji sudjeluju najmanje dva subjekta koja primaju i odašilju poruke. „Kod razumijevanja simbola sadržanih u poruci jednaku ulogu ima primalac, kroz svoj stav, iskustva, emocije, očekivanja, potisnute i osviještene sadržaje, potrebe i težnje, kao i pošiljalac, pa među njima često dolazi do nesporazuma.“ (Janković, 1995:434). Ova teorija vidi jačanje interpersonalnih odnosa kroz jačanje dužnosti i obiteljskih vrijednosti. Sljedeća teorija koja je zastupljena u proučavanju obitelji jest teorija sukoba. Utemeljitelj te teorije smatra se C. Wright Mills. „Prema ovoj teoriji socijalna struktura nije nešto što se-

jednostavno dogodilo-ona slijedi iz različitih odnosa između ljudi, njihovih različitih interesa i mogućnosti“ (Rosić, Zloković, 2001:30). Kao generalno objašnjenje ove teorije, najbitnije jest naglasiti da pripadnici ove teorije ne smatraju sukobe lošima, već prirodnim dijelom obiteljskog života. Teorija socijalne mreže jest tvorevina psihologa J. L. Morena. „Socijalnu mrežu definirao je kao trajnije kontinuirano komuniciranje među točno određenim međusobno povezanim subjektima“ (Janković, 2008:51). Socijalne mreže imaju ulogu da se šire ili smanjuju ovisi o povezanosti osoba, tj. „članova socijalne mreže.“ Socijalne mreže možemo podijeliti na: klasične, suvremene i kombinirane. (Janković, 2008) Važno je napomenuti da su obitelji u tradicionalnim sredinama najčešće povezane ili gusto umrežene, ali time gube na privatnosti. U modernim obiteljima, socijalne mreže su rijetke te se teži očuvanju privatnosti svih članova obitelji. „Teorija empatije temelji se na povezivanju međusobnog razumijevanja i humanih međuljudskih odnosa“ (Zloković, 2002. prema Bratanić, 1990. str. 61). Empatija je proces koji započinje u djetinjstvu i prvenstveno u obitelji. Autor Hoffman (1981, 1987) da u prvoj godini života djeca doživljavaju globalnu empatiju. Rezultati brojnih istraživanja govore kako je najbolji način učenja empatije kod djece upravo učenje kroz empatično ponašanje vlastitih roditelja. U brojnim obiteljskim teorijama razmatraju se odnosi između obitelji, djeteta i njegove okoline te se razlikuju po sadržajima i tematikama koje zastupaju. Kroz ovo poglavlje smo se kratko osvrnuli na neke od njih i njihove najvažnije karakteristike. Postoji velik broj teorija koje se slaže u jednom, a to je da je obitelj prva socijalna sredina djeteta u kojoj razvija sve dijelove ličnosti, a to su; tjelesni, moralni, emocionalni i intelektualni razvoj osobnosti.

3.1. Obitelj kao sustav roditelja i djece

Obitelj je zajednica članova koji tu obitelj čine i koji ostvaruju odnose jedini među drugima. Thomas (2001) prema Klarin (2006) govori o sistemskoj obiteljskoj teoriji Kreppnera koji ističe važnost obitelji kao sustava. Dva procesa koji obilježavaju obitelj kao sustav jesu: uvjetovanost razvoja pojedinca strukturom obitelji i utjecaj pojedinca na formiranje i funkcioniranje obitelji. „Govoreći o razumijevanju obitelji kao sustava potrebno je istaknuti temeljne osobine, a to su: kohezivnost i prilagodljivost“ (Klarin, 2006:38-39). Godine 1989. Kreppner predlaže model za bolje razumijevanje obiteljskih procesa koji se sastoji od tri komponente, a to su: 1. Obiteljski razvojni zadaci, 2. Internalni radni model i 3. Različitost članova obitelji.

„ Prva komponenta jesu obiteljski razvojni zadaci koji za cilj imaju stvaranje zdravog okruženja u kojem dijete živi“ (Klarin, 2006:39). Razvojni zadaci se mijenjaju tokom života u odnosu na dob djeteta. Autorica Klarin (2006) govori o internalnom radnom modelu, koji je druga komponenta, a odnosi se na mentalni okvir za razumijevanje obitelji koji se stječe interakcijama. Različitost članova obitelji kao i što samo ime govori odnosi se na različitost u osobina svakog pojedinog člana koji čini obitelj. Klarin (2006) navodi da je Kreppnerov interakcijski model onaj koji respektira ulogu svih članova obitelji u razumijevanju odnosa, ali posebice i razvoj djeteta. Smatra se da je obitelj okruženje koje omogućuje djetetu osnovne psihičke, socijalne, emocionalne, fizičke uvjete za prilagodbu i što bolji razvoj tijekom svih razvojnih faza, stoga su najbitnije dječja iskustva stečena unutar obitelji.

4. Utjecaj roditelja (obitelji) na socijalni, emocionalni, intelektualni i moralni razvoj djeteta

Uloga obitelji u razvoju djeteta je temeljna jer dijete po prvi put stječe nova znanja, iskustva i vrijednosti. Zloković (2002) naglašava da što je djetetova dob mlađa, to je roditeljski utjecaj veći. U ranoj dječjoj dobi prvi kontakti socijalizacije jesu roditelji te kako odrasta shvaća važnost i osjeća potrebu za komunikacijom i boravkom sa drugim ljudima; vršnjacima, suprotnim spolom itd. Međutim, naglašava se to da je obitelj u svojim fazama našega života i dalje osnovna društvena grupa koja ima na nas društveni utjecaj. Obitelj je zajednica koja uvelike djeluje na dječje emocije i njihov daljnji razvoj. Također, mnoga istraživanja pokazuju da odnosi u obitelji utječu na napredovanje i razvoj djeteta, pozitivnu sliku o sebi i na općenit čitav razvoj. Baumrind (1967) prema Rosić, Zloković (2002) govori o dokazanoj povezanosti između roditelja i načina na koji su se ponašali prema vlastitoj djeci, te su prema tome definirana tri glavna ponašanja djece: samopouzdanost, nezrelo i anksiozno dijete. Samopouzdana djeca odlikuju se visokim pragom stresa, pridržavanjem jasno postavljenih pravila i pomaganjem drugoj djeci i vršnjacima. Anksiozna djeca karakterizirana su kao „kriva za sve što se događa“, dok su nezrela djeca bila djetinjasta, plačljiva, umorna, hvalisava itd. (Rosić, Zloković, 2002). Autori Rosić i Zloković (2002) govore o važnosti emocionalnog utjecaja roditelja i djece koju ističe autor F.E. Gardner (1989). Roditelji djece sa poremećajima u ponašanju koriste negativna potkrepljenja za neprihvatljivo ponašanje djece. Roditelji sudjeluju u intelektualnom razvoju svoje djece i razvoju njihovih mogućnosti za učenjem. Učenici koje roditelji potiču i koji su uključeni u različite konstruktivne

aktivnosti i oblike učenja izvan škole pokazuju visoko školskog postignuće. (R.M.Clark (1990:17-23) prema Rosić, Zloković (2002). Autor Sindik (2011) naglašava kako treba uzeti u obzir okolinu bogatu poticajima u najranijim mjesecima djetetova života koja uvelike djeluje na razvoj sposobnosti kod djeteta te kroz etiološku teoriju naglašava važnost odnosa majka-dijete kao primarnog i najvažnijeg za razvoj djeteta. U prvoj fazi (do 6 mjeseci starosti djeteta) dijete refleksno doziva onoga koji može zadovoljiti njegove potrebe, a to je majka. Ukoliko majka zanemaruje potrebe svoga djeteta dolazi dok pojave „izoliranosti djeteta“. Međutim, ukoliko majka reagira na potrebe djeteta samo kad ona osjeća potrebe također dolazi do pojave „anksiozno vezane djece“. Nadalje, u drugoj fazi razvoja odnosa s majkom (od 6 mjeseci do 3 godine starosti), dijete je u velikoj mjeri vezano uz majku, i boji se odvajanja od majke te dolazi do tzv. separaciona anksioznosti, straha od razdvajanja. (Sindik, 2011). Potrebno je dosljedno odgovarati na dječje potrebe te ih u istim situacijama i nagrađivati i „kažnjavati“ ovisno o slučaju. U trećoj fazi, ukoliko su dvije prve faze “pravilno”zadovoljene i prevladane, dolazi do razvijanja partnerskog odnosa između majke i djeteta i takvo dijete ima predispozicije za “normalan” odnos prema majci u životu generalno. Također, drugi autori naglašavaju važnost razvojnih dobi u psihofizičkom razvoju djeteta unutar obitelji. Sindik (2011) naglašava da je potrebno u svakoj od faza neovisno o dobi djeteta, potrebno je posjedovati roditeljsku brigu i ljubav spram djetetu i učiti dijete da postavlja jasne ciljeve u skladu sa svojim realnim mogućnostima kako ne bi došlo do frustracije. Prema autoru Rečić (2006) razlikujemo sedam faza odnosa roditelj-dijete.

1. faza: od rođenja do 1- 1,5 godine	Tek rođeno dijete je u potpunosti ovisno o roditeljima te u tom razdoblju uči hoće li vjerovati roditeljima, a pritom roditelji motiviraju, bodre i aktiviraju svoju djecu.
2. faza: od 1,5 godine do 5. godine	Dijete otkriva svoje okruženje, uočava osobine roditeljima, uočava primjere za pristojno i nedolično ponašanje, iskušava granice koje su mu dostupne u okviru obitelji (ljubav, pripadanje, tolerancija itd).
3. faza: od 6. do 9. godine	U ovoj fazi roditelji su u mogućnosti najviše naučiti svoju djecu jer ona šire spoznaje i vidike te imaju razvijenu moć uočavanja stvari i situacija oko sebe.
4. faza: od 10. do 13. godine	Dijete počinje samostalno donositi svoje prve odluke- postaje aktivniji sudionik društva. Roditelji bi u krugu obitelji trebali poticati i usmjeravati djecu na dobre i loše odluke. Udaljavanje ili zbližavanje djece i obitelji jer u ovoj fazi prijelomna točka.

5. faza: od 13. do 15. godine	Djeca često u roditeljima vide „neprijatelj“ upravo zbog razdoblja u kojem se nalaze, te je važno obostrano zadovoljstvo i ostvarenje kvalitetnih zamisli.
6. faza: od 16. do 19. godine	Roditelj postaje „pomoćnik“ u kreaciji života vlastitog djeteta te je ono sposobno samostalno se oblikovati. Dijete postaje punoljetno, završava školovanje i usmjerava svoj život.
7. faza: od 20. do 23. godine	Zadnju fazu odlikuje obiteljska potpora svojoj djeci i praćenje njihovog odgovornog usmjeravanja života i karijere.

Tablica 2. 7 faza odnosa roditelja i djece. Preuzeto sa: Rečić. M (2006). Obilježja dobrog obiteljskog odgoja. Đakovo: Tempo. str. 17-18.

U svakoj od navedenih faza dijete treba potporu obitelji i osjećaj da vrijedi i da je prihvaćeno sa svojim manama i vrlinama. Također, ukoliko roditelji prepoznaju i usmjeravaju svoje dijete u smjeru koji je za njega najbolji i koji želi može se reći da su uspješni u svom roditeljstvu. Prema autoru Rečić (2006) roditelji su djetetovi prvi učitelji i primjer, te je utjecaj obitelj na razvoj socijalnog, emocionalnog, psihičkog i moralnog aspekta kod djece najvažniji. Također, formiranje dječje osobnosti započinje usvajanjem obiteljskih odgojnih i obrazovnih sadržaja te su neke od njih društvene norme, vrijednosti, stavovi i navike. Intelektualni razvoj djece unutar obitelji odnosi se na razvoj vlastitih potencijala i mogućnosti za što bolje učenje, kritičko rasuđivanje, logičko promišljanje i u prvim godinama života, osiguravanjem prikladnog prostora za igru djeteta. (Rečić, 2006). Autor Rečić (2006) navodi neke od načina za razvoj intelektualnih mogućnosti djeteta koje se izdvajaju kao najpovoljnije, a to su: čitanje dječjih listova i knjiga, gledanje kazališnih predstava, slušanje i gledanje prikladnog televizijskog sadržaja (dječje emisije), posjećivanje koncerata, muzeja, izložbi, kina, učenje stranih jezika i sviranje instrumenata. Ovi sadržaji jesu također i odgojne svrhe jer potiču djecu na promišljanje i shvaćanje svijet u kojem žive od rane dobi. Ukoliko su roditelji zainteresirani za napredovanje djeteta oni potiču njegove interese, hobije i želje za učenjem. Nadalje, govoreći o moralnom razvoju djeteta bitno je spomenuti kako svoje prve moralne vrijednosti djeca stječu unutar obitelji. Roditelji utječu na stvaranje moralnih spoznaja, stavova, vrijednosti djece. Ako se u obitelji izgrade osnovne vrijednosti, djeca će kasnije u životu znati postupati pravedno i na ispravan način.

„I moralno odgajanje mora biti ovisno o uzrastu, primjereno dječjoj dobi“ (Rečić, M. 2006:24). Kroz atmosferu obitelji dijete stječe svoja prva moralna iskustva koja uvelike utječu

na taj aspekt djetetova rasta. Moralno ponašanje djeteta u obitelji se uči pripremajući ga za život u zajednici, pozitivnim odnosima prema radu i materijalnim dobrima. Autor Rečić (2006) definira pripremanje za život u zajednici kao prihvaćanje normi i pravila koji su prihvaćeni u društvu. Demokratska atmosfera u obitelji stvara povoljne uvjete za razvoj kod djece, jednako kao i uključivanje djece u aktivnosti ponuđene od strane društva. Iako je obitelj primarna zajednica djece u kojoj se u velikoj mjeri razvija i intelekt, emocije, moral, socijalizacija nemoguće je odbaciti i suradnju sa ostalim institucijama djetetova života. Moralni razvoj djeteta možemo objasniti kroz jednu od teorija moralnog razvoja, a to je Piagetova teorija moralnog razvoja. Na temelju vlastitih istraživanja jest razvio model moralnog razvoja koji objašnjava dječju percepciju pravila. te se model sastoji od četiri faze: Prva faza (od 2. do 4. godine) je opisana kao ona u kojoj djeca ne shvaćaju pojam moralnosti. (Vasta, Haith, Miller, 2005). U drugoj fazi (od 5. do 7. godine) javlja se poštivanje unaprijed zadanih i dogovorenih pravila. Ta se faza naziva moralnim realizmom te se dječje rasuđivanje temelji na objektivnim i stvarnim situacijama. Prema Vasta, Haith, Miller (2005) treća faza (od 8. do 11. godina) karakterizirana je polaganim dječjim shvaćanjem pravila i dogovora te djeca počinju sama odlučivati o poštivanju ili nepoštivanju određenih pravila. Zadnja faza jest četvrta faza koja nije jasno definirana te se smatra da su djeca sposobna stvarati nova pravila. Piaget je smatra da na moralni razvoj djece utječu vanjski i unutarnji čimbenici. „Što se vanjskih činitelja tiče, Piaget smatra da djetetova iskustva s drugim ljudima imaju vrlo važnu ulogu pri prijelazu iz jedne u drugu fazu moralnog razvoja“ (Vasta, Haith, Miller, 2005:523). U tome pronalazimo i ulogu obitelji kao prvi socijalizacijskih čimbenika djeteta unutar obitelji. Nadalje, važno je kod djece razvijati i tjelesno-zdravstvene aktivnosti, tj. brigu o zdravlju. Posebice u predškolskoj dobi obitelj je ona u kojoj se vlastitim primjerom djeci upućuje i pokazuje kakva ponašanja su prihvatljiva, te koja nisu. „Tjelesno- zdravstvene aktivnosti pomažu pravilan rast i razvoj dječjeg organizma“ (Rečić, 2006:28). Autorica Brajša-Žganec (2003) navodi kako je veza između roditelja uvelike utječe na emocionalni razvoj djece te da rezultati istraživanja pokazuju kako je važan posrednik u tom razvoj dječje sposobnosti reguliranja emocija. Brojni autori naglašavaju važnost da se istražuje uloga emocija u obitelji te njezin utjecaj na dječji emocionalni razvoj te na kasniji razvitak emocionalne kompetencije. Sposobnost regulacije emocija kod djece razvija se u ranom djetinjstvu i primarno u obiteljskom okruženju. „Već u prvom mjesecu nakon rođenja dijete postiže stabilnost u funkcioniranju, a kada se ona naruši, upućuje okolini signale, tražeći odgovore iz okoline“ (Brajša-Žganec, A. 2003:20). Važnost ovog citata vidi se upravo kroz to da su opet tu roditelji i obitelj glavni čimbenici koji omogućavaju ili sprječavaju razvoj

djeteta, kroz svoja ponašanja prema njemu. Nadalje, proučavanjem stručne literature javlja se pojam metaemocija. Sam naziv metaemocija označavao bi osjećaje o emocijama, tj. svjesnost o našim emocijama i postupanje s dječjim emocijama. Postoje tri dimenzije metaemocija, a to su: svjesnost vlastitih emocija, svjesnost dječjih emocija i upravljanje dječjim emocijama. Svjesnost vlastitih emocija odnosi se na mogućnost prepoznavanja i razlikovanja vlastitih emocija, što dalje omogućava bolju svjesnost o dječjim emocijama. (Brajša-Žganec, 2003). Dječje emocije u obitelji potrebno je prepoznati što uzrokuje određenu emociju kod djeteta te zainteresiranost za njegove emocije. Važno je da obitelj prihvaća dječje emocije da ih ne omalovažavaju, kritiziraju i obezvrjeđuju te da im pomažu u rješavanju i suosjećaju sa djecom. Autor Gottman (1997) navodi kako postoje roditelji koji vrlo dobro razumiju emocije svoje djece, te su to roditelji koji opažaju niski intenzitet emocija kod svoje djece i vide njihove negativne emocije kao priliku za bliskost i podršku te razgovor i rješavanje djetetovih problema. Govoreći o utjecaju obitelji na razvoj djeteta ističemo i komponentu financijske stabilnosti same obitelji. Autori naglašavaju da je za stabilan razvoj djeteta bitno da se obitelj nalazi u ekonomski stabilnoj situaciji kako bi mogla djetetu osigurati temeljne uvjete za školovanje i odrastanje. Autorica Wagner-Jakab (2008) ističe da poneka istraživanja ističu važnost obiteljskih procesa koji su pod utjecajem ekonomskog stresa, odnosno subjektivnog doživljaja ekonomske ugroženosti. U istraživanjima se koristi naziv *socijalna isključenost* koja se odnosi na nemogućnost sudjelovanja u materijalnim i kulturnim događajima koje nudi suvremeni život (stambeni uvjeti, prijevoz, sudjelovanje u sportu, kulturi, društveni život). (Wagner-Jakab, 2008). Kao zaključak, potrebno je napomenuti, kako postoje roditelji koji su uspješniji i manje uspješniji u razlučivanju potreba, želja i emocija vlastite djece te to ne znači da su oni loši roditelji. Također, materijalno i financijsko stanje obitelji utječe na funkcioniranje i razvoj djece, no ne isključuje mogućnost da se djeca i u takvim obiteljima uz emocionalnu ljubav i podršku također mogu razviti u kompetentne i cjelovite odrasle ljude. Wagner-Jakab (2008) ističe da je financijska stabilnost obitelji veoma važna, no uspoređujući sa ostalim segmentima i periodima u djetetovu život može se nadomjestiti tokom odrasle dobi djeteta.

4.1. Potrebe djece i roditelja unutar obitelji

Autor Janković (2008) navodi kako je područje potreba izuzetno važno za kontekst i funkcioniranje obitelji te njeno održavanje i mogućnost obavljanja svih uloga njezinih članova. Pitanje zadovoljavanja potreba svih članova obitelji postoji od početka osnivanja obitelji. Na koji način bi pravilno definirali pojam potreba? Neki od autora među kojima je i C. R. Rogers govori da je potreba „ljudsko ponašanje uvjetovano stalnom potrebom za samoaktualizaciju, razvoj i rast.“ 1943. godine Abraham Maslow je postavio svoju „hijerarhiju potreba“ na temelju koje je zaključio da jedna skupina potreba kada bude zadovoljena, prestaje biti motivator te se to prenosi na onu skupinu koja nije zadovoljena. Maslowljeva hijerarhija potreba prikazana je u obliku piramide sa pet stupnjeva. Prvi stupanj jesu primarne, biološke potrebe koje obuhvaćaju disanje, spavanje, potreba za hranom, vodom itd. Drugi stupanj jesu potrebe za sigurnošću, a treći potrebe za ljubavlju i pripadanjem. Potreba za poštovanjem jest na četvrtom stupnju, a obuhvaća uspjeh i poštovanje prema drugima i poštovanje drugih. (Janković, 2008) Na kraju jest potreba za samoostvarenjem koja se definira kao najvažnija potreba. Kako bi čovjek zadovoljio ovu potrebu, potrebno je da prevlada tjelesno i okrene se ka duhovnom prihvaćanju svijeta onakvog kakav je. Unutar obitelji je velika uloga roditelja u tome kako pravilno učiti djecu da se pronađu i teže zadovoljenju svojih potreba. Janković (2008) navodi kako se unutar obitelji mogu ispuniti gotovo sve vrste potreba: biološke, potrebe za sigurnošću, ljubavlju i pripadanjem i poštovanjem. Roditelji su ti koji imaju primarnu moć unutar obitelji te trebaju težiti zadovoljenju vlastitih i potreba svoje djece te pronalaziti načine da se kroz zajedničke aktivnosti zadovoljavaju potrebe i njih i njihove djece. U obiteljskim odnosima je bitno odrediti i pravilno raspodijeliti obaveze u skladu sa potrebama svakog člana obitelji jer u protivnom može doći do frustracije, nezadovoljstva, svađa te na kraju narušavanja obiteljskih odnosa.

5. Roditeljski odgojni stilovi

„ Rani socijalni razvoj pod snažnim je utjecajem roditeljskih stavova o odgoju i njihovih odgojnih postupaka“ (Vasta, R., Haith, M., M., Miller, S.A., 2005:478). Važno je napomenuti

da su odgojni postupci ti koji u najvećoj mjeri utječu na djetetov razvoj. Klarin (2006) naglašava da je prema jednoj od najpoznatijih klasifikacija roditeljskog stila moguće razlikovati četiri stila roditeljstva:

1. Autoritativni roditeljski stil
2. Autoritarni roditeljski stil
3. Popustljivi roditeljski stil
4. Ravnodušni roditeljski stil

Ono što je važno za napomenuti jest da se stilovi roditeljstva razlikuju s obzirom na dvije dimenzije, a to su: roditeljska toplina i roditeljski nadzor (Klarin, 2006). Roditeljska toplina podrazumijeva količinu podrške i ljubavi koju obitelj pruža djetetu, a druga dimenzija; roditeljski nadzor podrazumijeva u kolikoj mjeri roditelji nadziru dijete i događaje koji su sastavni dio njegova života. (Klarin, 2006). Mišljenja brojnih autora govore o tome da je dimenzija roditeljske topline višedimenzionalna te da ima pozitivne utjecaje na cjelokupni razvoj djeteta. Prvi stil roditeljstva jest autoritativan koji definira jasno postavljanje granica djeci i poštovanje roditelja. Ovaj odgojni stil ima pozitivne aspekte utjecaja na dijete. Kako opisujemo djecu autoritativnih roditelja? Njihova djeca unutar obitelji jesu otvorenija, imaju pozitivnu sliku o sebi, sposobnost regulacije emocija te su manje rigidna u vezi sa spolnim stereotipima. (Klarin, M. 2006). Nasuprot njemu, autoritarni odgojni stil karakterizira zahtjevno ponašanje roditelja koji visoko vrednuju disciplinu i konformiranje pravilima, tj. visoka razina kontrole i pravila te takvi roditelji ne pokazuju toplinu i ljubav spram djece. Klarin (2006) naglašava da su djeca autoritarnih roditelja najčešće su agresivna i posesivna. Nadalje, popustljivi odgojni stil podrazumijeva visoku razinu topline i ljubavi, međutim nadzor djece je vrlo nizak. Neke od karakteristike ovog odgojnog stila jesu sljedeće: nejasno definirana pravila ponašanja djece, nezrelost i impulzivnost djece, nema jasno definiranih normi koje često dovode do devijantnost ponašanja (alkohol, droga itd.). Prema autorici Klarin (2006) ravnodušni odgojni stil jest onaj koji sadrži nisku razinu ljubavi i kontrole. Očigledno je da roditelji ne pokazuju zanimanje za svoju djecu te su takva djeca zahtjevna i antisocijalna u ponašanju u društvu. Osim ove klasifikacije roditeljskih stilova, također postoji i Rohnerov model roditeljskog prihvaćanja i odbijanja. Taj model se sastoji od dva pola- roditeljsko odbijanje i roditeljsko prihvaćanje. Tokić (2008) navodi da djeca imaju snažnu potrebu da ih roditelji prihvaćaju i vole te da se izostanak takvih pozitivnih ponašanja najčešće manifestira u raznim oblicima problema u ponašanju poput anksioznosti, nesigurnosti, loših ocjena u školi, loših socijalnih i prijateljskih veza i odnosa itd. Roditeljsko

odbijanje sastoji se od manjka i odsustva roditeljske ljubavi, dok roditeljsko prihvaćanje uključuje ljubav i toplinu. Unatoč osnovnim roditeljskim odgojni stilovima, postoje još brojni stilovi roditeljstva. Autorica Lacković-Grgin (1982) prema Janković (2008) je bila među prvima kojima je istraživački se bavila ovim područjem te je definirala tri odgojna stila:

1. Demokratski odgojni stil
2. Autoritativni odgojni stil
3. Stihijski odgojni stil

Svaki od prethodno navedenih odgojnih stilova razlikuje se po specifičnim karakteristikama. Demokratski odgojni stil se poziva na princip poštovanja i međusobnog uvažavanja svih članova obitelji te usmjerava djetetov razvoj i socijalizaciju u pozitivnom smjeru. Smatra se da takav odgojni stil je poželjan jer podržava i prihvaća različitosti među djecom. Sljedeći stil jest autoritativni stil koji se razlikuje od prethodno navedenog te je karakteriziran autoritetom oca što ne pogoduje kvalitetnoj obiteljskoj klimi. Jedan poseban odgojni stil jest stihijski stil koji je karakteriziran sukobima i željom za dominacijom te se odražava nepovoljnom obiteljskom atmosferom. Smatra se da izbor između ova tri odgojna stila nije težak, no ovisi od obitelji i njezinog funkcioniranja. Osobno smatram da je demokratski odgojni stil najpoželjniji upravo zbog ravnopravnosti unutar obitelji što najčešće rezultira i krajnjim dobrim obiteljskim odnosima među članovima, dok demokratski stil objedinjuje toplinu i nadzor te se djeca osjećaju voljenima i prihvaćenima i od strane vlastite obitelji i od strane društva. Možemo zaključiti da bez obzira koja nam se klasifikacija roditeljskih stilova čini najprihvatljivija, sasvim je jasno da roditeljska toplina, ljubav, pažnja i briga pridonose pozitivnom odnosu koji je poželjan u obitelji, dok ponašanja kao što su zanemarivanje, agresivnost, zapuštanje imaju loše posljedice na cjelokupni razvoj djeteta unutar obiteljskog okruženja.

6. Obiteljski odgoj i djeca u suvremenim uvjetima današnjice

„Gospodarski, socijalni i moralni kontekst suvremenog zapadnog društva proizveo je značajne promjene unutar obitelji“ (Maleš, 2012:13). Danas se sve više govori o postmodernim obiteljima u kojima se uloge članova obitelji mijenjaju. Maleš (2012) naglašava kako u takvim obiteljima i muškarci i žene teže materijalnoj sigurnosti i napredovanju u karijeri, dok

se tradicionalne obiteljske vrijednosti stavljaju u drugi plan. Tradicionalno shvaćanje roditeljstva jest bilo poistovjećivanje sa majčinstvom, međutim danas roditelji zajednički i fleksibilno odlučuju o podjeli dužnosti i poslova oko djece, a ne prema "načelu muških i ženskih poslova" (Čudina-Obradović, Obradović, 2002). Kompetentan roditelj današnjice mora biti educiran, prepoznavati potrebe svog djeteta, pružiti kvalitetan odgoj te adekvatno obrazovanje svojem djetetu. U odgoj djece je također potrebno uključiti sve članove obitelji; braću i sestre, djedove i bake itd. Maleš (2012) navodi da je temeljna uloga roditelja u životu djeteta jest da bude praktičar, te sa svojim djetetom diskutira o raznim znanjima u svijetu, o problemima, da uči vlastito dijete i da sudjeluje u raznim kulturnim, muzičkim, sportskim aktivnostima zajedno sa svojom djecom. Obitelj je dinamična struktura koja je danas sklona promjena koje su veoma brze te se roditelji uz posao i financijske brige ne uspijevaju dovoljno posvetiti cjelokupnom poticanju razvoja vlastitog djeteta. Danas se smatra kako roditelji malo sudjeluju u životima vlastite djece te je potrebno da se aktivnije uključuju u njihove aktivnosti poput: npr. pisanja domaćih zadaća kako bi bili upućeni u potrebe i prednosti te nedostatke vlastite djece.

7. Odnosi roditelja i djece

„Dva roditelja: dva subjektivna doživljaja: majčinstvo i očinstvo“ (Čudina-Obradović, Obradović, 2003:48). Prema nekim istraživanjima odnosi u obitelji jesu veoma kompleksni, međutim u najvećoj mjeri utječu na razvoj pojedinca, tj. djeteta. Djeca najčešće gledaju na svijet kroz prizmu obiteljskog odgoja. Danas, često u medijima čujemo da majka i otac nemaju jednaku važnost u odgoju i razvoju djeteta. Majka obavlja 90% poslova koji se tiču djeteta (Rosić, Zloković, 2002:57). Unatoč tome, brojni autori ne zanemaruju ulogu oca u podizanju djeteta kroz sve njegove faze. Devedesetih godina 20. stoljeća posebice se počinje pridavati na važnosti očinstvu u smislu odgovornijeg prihvata sudjelovanja oca u životima djece. Prema autoru Juulu (1995) na kvalitetu odnosa unutar obitelji utječu brojni čimbenici, a neki od njih jesu:

- ličnost i životno iskustvo roditelja
- uzajaman odnos roditelja
- pogledi na život
- sposobnost suočavanja sa stresom i krizama

Roditelji su odgovorni za dobrobit unutar obitelji te je bitno da ozbiljno shvaćaju potrebe i želje vlastite djece. U obitelji je bitno da roditelji uočavaju razliku između onoga što njihova djeca žele i onoga što im je zbilja potrebno. (Juul, 1995). Također, ojačavanje dječje samosvijesti i samopouzdanja jest jedan od glavnih problema na kojima se unutar obitelji treba raditi. Zaključuje se da se stabilnost obiteljskih odnosa odlikuje kvalitetnom ulogom oca i majke u podizanju djeteta u emocionalnom, socijalnom, tjelesnom, moralnom aspektu razvoja ličnosti. U sljedećem dijelu rada naglasak će biti stavljen na karakteristike i pojedine uloge oca i majke unutar obitelji.

7.1. Odnos djeteta sa majkom

„Nesumnjivo je da je majka jedna od ključnih osoba u životu djece“ (Rosić, Zloković, 2002:57). Majčinstvo možemo definirati kao subjektivni osjećaj majke, te za žene predstavlja najvažniji izvor osobnog identiteta, mnogo snažniji od bračnog statusa ili profesije (Arendell, 2000 prema Čudina-Obradović, Obradović, 2003). Osjećaj majčinstva donosi osjećaj ispunjenosti, ali i ekonomskog tereta zbog brige za budućnost i pružanje financijske stabilnosti vlastitom djetetu. Rani razvoj odnosa majka-dijete ima važan utjecaj na razvoj privrženosti i razvoj emocija. Tako je i sa majčinskom privrženosti jer je ona prva osoba u životu djeteta. Istraživanja pokazuju kako tijekom rane dječje dobi očevi provode s djecom jednu trećinu vremena od ukupnog vremena koje provode majke. (P. L. Engle, C. Breaux 1994 prema Rosić, Zloković 2001). Također, kod male djece se često javlja i strah od odvajanja od majke u dobi od šest do osam mjeseci te se najčešće javlja ukoliko: roditelj napusti sobu, dijete krene u vrtić, se roditelje razvode, dijete ode u bolnicu itd. Bitno je naglasiti da dužina trajanja separacijske anksioznosti ovisi o načinu na koji roditelj odgovara na djetetov strah od odvajanja te o osobinama ličnosti djeteta. (Brajša-Žganec, A., 2006). Da bi dijete doživljavalo manje straha zbog odvajanja od roditelja, ono se treba prilagoditi na novu situaciju te ljude oko sebe. Brojni stručnjaci navode da prilagodba djeteta na novu situaciju podrazumijeva vremensko trajanje od najčešće dva tjedna, no može trajati mnogo duže pa čak i cijelo predškolsko razdoblje. Kvaliteta brige o djetetu se ne može pripisati isključivo spolu roditelja, pa su prema tome i majke i očevi gotovo podjednako dobri roditelji, no prema nekim istraživanjima rezultati ukazuju na to da su majke sklonije zapuštanju djece. (Rosić, Zloković, 2002). Također, veoma je bitna kronološka dob majki te su istraživanja pokazala da starije

majke pokazuju više brige prema djeci, nego mlađe majke u adolescentskoj dobi. (Cicchetti, D. 1997 prema Rosić, Zloković, 2002). Zadaci koji se najčešće pripisuju majkama jesu: mijenjanje pelena, kupanje, uspavljivanje, hranjenje, presvlačenje, igranje sa djetetom, odlazak u vrtić itd. Majka je najvažnija osoba za uspostavljanje emocionalnog odnosa sa djetetom koji kasnije utječe na razvitak socijalne i emocionalne kompetencije kod djeteta. Istraživanja su u velikoj mjeri pokazala da se kvaliteta odnosa u obitelji temelji na interakciji majka-dijete i otac-dijete. (Engle i Breaux 1994 prema Rosić, Zloković, 2002). Unatoč situacijama u kojima se obitelj nalazi, za cjelokupan razvoj djetetove osobnosti veoma je bitno da u njegov odgoj budu uključena oba roditelja.

7.2. Odnos djeteta s ocem

Uloga oca u obiteljskom životu značajno se promijenila kroz prošlost do danas. Kao što smo ranije napomenuli, brojni autori govore o tome da je otac na hijerarhiji privrženosti na drugom mjestu, odmah nakon majke. Autori Rosić, Zloković (2002) govore o tome kako se u patrijarhalnim sredinama oca priznaje isključivo kao osiguravatelja i donositelja novaca, tj. osiguravanja materijalne stabilnosti obitelji. Najčešće se u takvim sredinama dovodi do toga da se otac doživljava kao vrhunski autoritet te se razvija strah od oca od strane djece. Djeca se osjećaju povezanija sa majkama, nego sa očevima te su trenutci odvajanja od majki mnogo drastičnije doživljavana od strane djece. Autor Arendell (1997) prema Klarin (2006) proveo je istraživanje u kojem je intervjuirao 138 muškaraca u dobi od 28 do 45. godina jer je smatrao da je upravo ta skupina adekvatna za donošenje odluka vezanih uz posao, brak i obitelj. Na temelju rezultata zaključio je i podijelio stilove očinstva u tri različita stila (Klarin, M. 2006): otac-hranitelj, autonoman otac i uključen otac. „Svaki od ovih tipova razlikuje se po određenih karakteristikama od kojih je otac-hranitelj definiran kao onaj koji osjeća materijalnu odgovornost za svoju obitelj“ (Klarin, 2006). U tu kategoriju spada 36 % ispitanika. Odgoj djece prepušta se majci i otac se ne osjeća odgovorno za odgoj vlastite djece. Nadalje, autonoman otac se opisuje kao „najneodgovorniji“ jer odbija brigu o obitelji i brigu o djeci. Autonoman otac teži nezavisnosti i često se sukobljava sa suprugom te je sklon rastavama braka. Ukupno 30 % ispitanika definira se kao autonoman otac. Treća kategorije jesu uključeni roditelji kojih ima 33 % intervjuiranih ispitanika te se opisuju kao oni koji osjećaju potpunu odgovornost prema vlastitoj obitelji i djeci. Također, veoma su uključeni u

kućanske poslove i podupiru želje svojih supružnica u svezi razvoja i nastavka karijere. Arendell (1997) prema Klarin (2006) navodi još jedan čimbenik, a to je „fakultetska obrazovanost očeva.“ Očevi koji su fakultetski obrazovani češće se uključuju u razvoj i odgoj svoje djece. To je vjerojatno tako zbog razloga što shvaćaju važnost i vrijednost sudjelovanja oba roditelja u odgoju djece te kroz obrazovanje i učenje dolaze to nekih informacija o važnosti obitelji. Kao zaključak ovog dijela važno je reći da se sve više javlja interes autora za istraživanje ovoga područja, tj. privrženosti oca i djeteta. Autori Rosić, Zloković (2002) govore o tome da je 1994. godine održan UNICEF-ov sastanak sa ciljem prezentiranja rezultata o važnosti očinstva od najranije dobi djeteta. Amato (2015) sa Australskog Instituta za Obiteljska Istraživanja (Izvorno: *Australian Institute of Family Studies* prema Furstenberg et al. 1987). govori o tome da ukoliko otac podržava i nagrađuje djecu, ta djeca će imati veća akademska postignuća i uspjeh te manje problema u ponašanju. Također, brojni autori u raznim državama svijeta, bave se proučavanjem i isticanjem važnosti kako majčinstva, tako i očinstva na cjelokupni razvoj djeteta. Neki od rezultata objavljenih na australskom institutu za obiteljska istraživanja govore o tome da je jedan od razloga nižeg angažmana muškaraca, tj. očeva u život vlastite djece upravo tradicionalno shvaćanje o tome da je majka primarni „njenatelj“ djece, a otac „hranitelj“ obitelji. Budući da danas dolazi do velike modernizacije i urbanizacije svijeta očevi u Kini mijenjaju tradicionalni obiteljski ustroj. Mnoge se majke zapošljavaju dok očevi preuzimaju dužnosti čuvanja djece (Vasta, Haith, Miller, 2005). U modernoj kineskoj kulturi danas uvriježeno je da odnos između oca i djeteta treba biti posebice topao i emotivan. (Vasta, Haith, Miller, 2005). Ovaj trend nije tipičan za cjelokupno kinesko društvo, već za obrazovane i moderne očeve koji odbacuju svoju tradicionalnu ulogu strogog discipliniranja vlastite djece i okreću se prema emotivnijim i demokratskim stilovima odgoja.

7.3. Uloga i utjecaj komunikacije roditelja na razvoj djeteta

Komunikacija u obiteljskom okružju jedan je od glavnih faktora koji mogu pozitivno utjecati na cjelokupni razvoj djeteta u svim razvojnim fazama života. Prema autoru Rečić (2006) deset posto našeg ponašanja nasljeđujemo od roditelja, dok ostalih devedeset posto našeg ponašanja naučimo u komunikaciji sa ljudima u sredini u kojoj živimo (obitelj, škola, društvo). Razgovor između djeteta i članova obitelji u prvim godinama života ima posebnu važnost

zbog povezivanja „dijelova mozga“, tj. kognitivnog razvoja djeteta. Rečić (2006) navodi da se u razgovoru djece i roditelja ostvaruje osobnost koja se sastoji od četiri komponente:

1. Razlikovanje između nas i okoline
2. Stjecanja odnosa s našom okolinom
3. Ponovnog približavanja okolini
4. Razvoja naše prepoznatljive posebnosti

Tablica 3. Komponente razgovora kao dijela osobnosti. Preuzeto iz: Rečić, M. (2006). Obilježja dobrog obiteljskog odgoja. Đakovo: Tempo. str. 31.

Uspješan razvoj komunikacije ovisi o prethodno navedenim komponentama te sva iskustva se stječu u komunikaciji s ljudima oko sebe. Važno je napomenuti na koji način ne treba razgovarati, te koji su poželjni oblici komuniciranja. Svaki razgovor može biti kvalitetan i nekvalitetan. U razgovoru sa djetetom važno je služiti se „Ja-porukama“. Ja- poruke se definiraju na brojne načine te je najjednostavnije reći da one ističu želje govornika i želju za suradnjom. Nadalje, neke od najjednostavnijih odgovora kojima se dijete potiče na razgovor prema autoru Gordon (1996) jesu:

„Pričaj mi o tome.“	„Stvarno?“
„Htjela bih o tome čuti više.“	„Ispričaj mi sve.“
„Pričaj mi još.“	„Možda od tebe štogod naučim.“
„Shvaćam.“	„Da čujem što želiš reći.“
„Nemoj mi reći.“	„Ti mene zanimaš.“

Tablica 4. Pozivi roditelja kojima se može poticati dijete na razgovor. Rečić, M. (2006) prema Gordon (1996) str.39-40.

Kroz prethodno navedene „Ja-poruke“ roditelji mogu pokazati djetetu da im je stalo do njihovog mišljenja, osjećaja i na kraju da žele biti aktivan član života vlastitog djeteta. Osim uspješne komunikacije za razvoj djece unutar obitelji bitno je razvijanje aktivnog slušanja. Prema autoru Rečić (2006) aktivno slušanje pomaže djetetu otkriti što osjeća, stvara osjećaj srdačnosti između djece i njihovih roditelja itd. Učinkovitu komunikaciju nalazimo u čvrstim, stabilnim i poticajnim obiteljima, dok je loša komunikacija često obilježje nezdravih obiteljskih odnosa. Lošu komunikaciju definiramo kao nejasnu i neizravnu, tj. onu koja ne dovodi do rješavanja i poboljšavanja situacije unutar obitelji. Prema Peterson, Green (2009) komunikacija se može podijeliti u dva područja: instrumentalnu i afektivnu. Instrumentalna komunikacija je razmjena činjeničnih informacija koje omogućuju pojedincima da uspješnije ispune obiteljske funkcije (npr. dolazak po djecu u školu). Afektivna komunikacija definira se kao ona koja omogućuje članovima obitelji da međusobno povjeravaju svoje emocije jedni drugima. U većini slučajeva obitelji imaju problema upravo sa afektivnom komunikacijom, upravo zbog nemogućnosti izražavanja vlastitih osjećaja. Zdrave obitelji su u mogućnosti da komuniciraju uspješno u oba područja. Epstein i suradnici (1993) identificirali su četiri stila komuniciranja: jasnu i izravnu komunikaciju, jasnu i neizravnu komunikaciju, maskiranu i izravnu komunikaciju te maskiranu i neizravnu komunikaciju. Prema Peterson, Green (2009) prvi i najbolji oblik obiteljske komunikacije jest jasna i izravna komunikacija koja je navedena jasno i izravno onom članu obitelji na koga se odnosi. Drugi oblik komunikacije jest jasna, ali se ne odnosi na osobe kojima je namijenjena. Maskirana i izravna komunikacija je usmjerena na određenog člana obitelji, ali nije jasna. (Peterson, Green, 2009). Zadnji tip komunikacije događa se kada poruke nisu jasne ni primatelju ni pošiljatelju. Veoma je važno da je komunikacija unutar obitelji jasna jer će nejasna komunikacija dovesti ne samo do novih problema već će pridonijeti nedostatku intimnosti i slabljenju emocionalnih veza unutar članova obitelji, što se posebice odnosi na razvoj djeteta. „Proučavanje ljudske komunikacije dovelo je do pitanja što je to komunikacijska kompetencija i kako se ona može definirati.“ (Lebedina-Manzoni, DeliĆ, Žižak, 2001). Svjesnost o važnosti komunikacije unutar obitelji sve više potiče znanstvenike na istraživanja o tijeku procesa komunikacije i njezinih posljedica na razvoj socijalnih kompetencija kod djece. Istraživanja koja su provedena od strane američkih znanstvenika su dvojaka. „Najčešće proučavaju širi kontekst komunikacije unutar obitelji ili samo djelomičnu komunikaciju u vidu nekih određenih elemenata.“

(Lebedina-Manzoni, M., Delić, T., Žižak, A., 2001:153-170). Nadalje, govoreći o primjerenosti komunikaciji unutar obitelji i kakva ona mora biti nailazimo na mišljenja relevantnih stručnjaka iz područja komunikacije unutar obitelji. Autor Brajša (2000) navodi da komunikacija između roditelja i djece može biti: neugrožavajuća i ugrožavajuća, demokratska i nedemokratska, osobno zadovoljavajuća i nezadovoljavajuća, koristiti ili štetiti djeci unutar obitelji. Brajša (2000) govori o tome kako postoji dvostruka stvarnost obitelji, nešto što svakodnevno susrećemo u našim životima. Obitelji su često u javnosti prikazuju kao „savršene“ pune slaganja i obiteljske harmonije, a u stvarnosti obiteljskog doma puna neslaganja, svađa i nerazriješenih odnosa. (Brajša, 2000). Bitno je da dijete odrasta u obitelji gdje je komunikacija jasna i izražava želje i potrebe svakog pojedinca te se teži zadovoljenju tih potreba. Brajša (2000) govori da komunikacija roditelja i djece mora biti poticajna da pridonosi djetetovu osobnom i kognitivnom razvoju. Kroz razgovor djeca kreiraju vlastite stavove i mišljenja te kasnije u socijalnom životu mogu uspješno ili manje uspješno iznositi i zastupati svoje stavove, koji su povezani sa najranijim razdobljima života i razvoja djeteta unutar obiteljske zajednice. Veoma je bitno da djeca unutar obitelji razvijaju zajedništvo ravnopravnog dostojanstva, odnosno da su u mogućnosti izreći vlastita mišljenja i ne biti izrugivani ili „podcijenjeni“ zbog vlastitog mišljenja. Danas vidimo velik napredak u svijetu u kojem djeca sudjeluju sa mnogo jačim osjećajem pripadnosti i svjesnosti (Juul,1995). Djeca danas nisu spremna tolerirati prijestupe i nepravde svojih roditelja, što je u prošlosti bio čest slučaj. Danas, djeca odrastaju u obiteljima u kojima se teži ravnopravnosti i slobodi govora i mišljenja. Ravnopravnost se uviđa u tome da nije bitno je li majka „kućanica“, a otac „hranitelj“ obitelji te se nerijetko te uloge mijenjaju. Samim time možemo reći da se djeca uče toleranciji i stabilnijem cjelokupnom razvoju ličnosti. Smatra se da je sloboda govora i mišljenja je važan aspekt da bi se djeca osjećala važno i prihvaćano u svom obiteljskom okruženju.

8. Provedena istraživanja o utjecaju obitelji na razvoj djeteta

Prema autoru Petak (2004) provedeno je istraživanje o *Obitelji u promjenama: rezultati istraživanja u Hrvatskoj*. Istraživanje je bilo provedeno pri Institutu za društvena istraživanja u Zagrebu. Neki od rezultata koje možemo povezati sa utjecajem obitelji na razvoj pojedinca jest rezultat da sve više jača postmoderna obitelj, u kojima majka preuzima brigu o

financijskoj situaciji u obitelji. Kao što smo ranije naveli, otac više nije jedini „hranitelj“ obitelji te to utječe na bolje financijsko stanje obitelji, a samim time i mogućnosti za djecu unutra obitelji postaju veće. Nadalje, proučavajući relevantnu literaturu nailazi se na mišljenja autora koji su govorili o temama obitelji; utjecaju roditelja i obitelji na djecu te je bitno napomenuti da smatraju kako ne postoji dovoljan broj istraživanja, te je ova tema izvor neistraženih spoznaja. Autorica Wagner- Jakab (2008) govori o tome da danas sve više suvremeni izvori obitelj tretiraju kao sustav i sve više naglašavaju važnost obiteljske klime od obiteljskih odnosa. Također, na uspješnost djece u školi i daljnjem životu utječe i bračni sklad između oca i majke. Autori Čudina-Obradović i Obradović (2003) govore o integrativnom modelu roditeljstva i čimbenicima koji utječu na razvoj djeteta, a to su:

1. emocionalna sigurnost
2. samostalnost i nezavisnost
3. socijalna kompetencija
4. kognitivna zrelost
5. školska uspješnost
6. profesionalna uspješnost

Razvoj djeteta je povezan sa razvojem roditelja, te ukoliko roditelji nisu zadovoljni obiteljskim životom neće biti u mogućnosti poticati cjelokupni razvoj djeteta. Bitno je naglasiti da se to često uočava u praksi gdje vidimo da ukoliko roditelji nisu zadovoljni vlastitim poslom, okruženjem u kojem žive ili financijskom situacijom, u dosta slučajeva vidimo da zanemaruju ili ne potiču u dovoljnoj mjeri razvoj djeteta.

Nadalje, tri komponente koje čine roditeljstvo jesu: subjektivni doživljaj roditeljstva, roditeljska briga, ponašanje i postupci, te roditeljski odgojni stil (Čudina-Obradović, Obradović 2003). Veoma je važno za reći da se doživljaj roditeljstva mijenjao tokom godina sve do danas. Subjektivni doživljaj roditeljstva ima važnu ulogu u cjelokupnom identitetu pojedinca. „On ima važnu ulogu u određivanju „klime djetetova razvoja“ i snažan utjecaj na razvojne rezultate“(Čudina- Obradović, Obradović 2003 prema Bornstein, et. al.,1998). Taj subjektivni doživljaj roditeljstva opisuje se kroz tri komponente:

1. roditeljsko zadovoljstvo obuhvaća osjećaj zadovoljstva sa bračnim partnerom i odnosom sa vlastitim djetetom.

2. zahtjevi i stres roditeljske uloge jesu pritisci od strane okoline koja nameće standarde u ostvarenju roditeljske uloge.

3. osjećaj roditeljske kompetencije (Sabatelli i Waldron, 1995.) može biti pozitivan, negativan i pomiješanih predznaka, a sastoji se od toga jesu li roditelji zadovoljni svojim djetetom, odnosom sebe i djeteta te sobom kao roditeljem.

Tablica 5. Doživljaj roditeljstva prema autorima Čudina-Obradović, Obradović 2003.

Nadalje, govoreći o istraživanjima koja su se provodila postojali su razni pokušaji da se saznaju roditeljski postupci koji dovode do poželjnog ili nepoželjnog razvojnog rezultata kod djece stoga je bitno razviti oblike potpore roditeljstvu i obiteljima. Budući da je obitelj temeljni stup razvoja svakog djeteta psiholozi su je mnogo istraživali. Neka od istraživanja proveli su autori Maccoby i Martin 1983. godine o interakciji roditelj-dijete. „Rezultati najčešće pokazuju da je dječje socijalno ponašanje pod utjecajem roditeljskog stila odgoja“ (Vasta, R., Haith, M., M., Miller, S.A., 2005:483). Iako uloga šire obitelji nije bila primarna tema rada, bitno je spomenuti da u većini obitelji djedovi i bake imaju važne uloge. Clingempeel i sur. (1992) prema Vasta, Haith i Miller (2005) naglašavaju da priroda odnosa s unucima ovisi o nekoliko čimbenika unutar obitelji, a to su: ustroj obitelji, dob i spol djeteta. Istraživanja o utjecaju obitelji na razvoj djeteta najviše se odnose na socijalni, emocionalni i moralni utjecaj oca i majke kao primarnih članova obitelji na razvoj djeteta.

Zaključak

Utjecaj obitelji na razvoj djeteta kroz cijeli život jest jedan od najbitnijih faktora za kvalitetan i pravilan razvoj. Kao primarna socijalizacijska zajednica djeteta uvelike utječe na stvaranje identiteta, oblikovanje stavova, vrijednosti i osobina ličnosti. Obitelj kao takva stvara velike mogućnosti odgojnog, moralnog, intelektualnog i emocionalnog djelovanja na djecu. Kroz povijest do danas obitelj se kroz svoju strukturu uvelike mijenjala što je bio i glavni cilj i doprinos ovoga rada, tj. prikazati na koji način i kako je kroz povijest utjecala na razvoj djeteta. Utjecaj obitelji na emocionalni, socijalni, intelektualni, tjelesni i moralni razvoj djeteta jest jedna od primarnih uloga za cjelokupni razvoj djeteta. Veoma je bitno da se unutar obitelji razvija dječja osobnost na sve načine kroz koje se to može učiniti. Prve spoznaje se događaju u obitelji te se kroz rad težilo dati širu sliku cjelokupnog razvoja te koji sve čimbenici utječu na cjelokupan razvoj djeteta. Sretne obitelji jesu one u kojima majke i očevi te ostali članovi obitelji imaju zdrav odnos pun ljubavi, aktivnog slušanja i kvalitetne komunikacije. Obitelj može biti djetetova poticajna sredina za rast i razvoj osobnosti, no ponekad obitelji budu upravo suprotno. Svrha ovoga rada je bila ponudi pregled teorija koje govore kakav bi trebao biti pozitivan cjelokupan odnos djece i roditelja. Također, kroz rad se ponudio pregled o važnosti i utjecaju komunikacije na cjelokupni razvoj djeteta unutar obitelji jer je veoma bitan i pomaže članovima obitelji da objasne svoje želje i potrebe ostalim članovima. Otvorena komunikacija pomaže izbjegavanju sukoba i konflikta unutar obitelji. Učinkovita komunikacija je obilježje zdravih obitelji dok se neuspješni obiteljski odnosi ugledaju u nezdravoj komunikaciji između članova obitelji. Na cjelokupni razvoj djeteta utječu i ostali članovi obitelji, te smo proučavanjem literature uvidjeli da u gradovima se obitelji manje, dok na selima velik broj obitelji živa sa širom obitelji u kojoj se nerijetko nalaze baka i djed. Također, veoma je bitna privrženost djece spram oba roditelja, pa tako majčinstvo i očinstvo ne treba zanemarivati u krugu obitelji. Sam pojam roditeljstva podrazumijeva sudjelovanje oba roditelja u odgoju djeteta. Iako su brojna istraživanja pokazala da postoje razlike u poslovima majke i očeva unutar obitelji, kao i razlike o učincima stilova roditeljstva na razvoj djeteta, u radu se težilo prikazu relevantnih informacija, kroz koja će svatko donijeti odluku i sud o tome koji im najviše odgovara, tj. koji je najbolji i najprimjereniji za normalan razvoj svakog djeteta. Na kraju samoga rada, dao se prikaz nekih od istraživanja koja su zanimljiva i mogu se povezati sa utjecajem obitelji na cjelokupni razvoj djeteta. Kao zaključak, smatra se da je svrha rada ostvarena kroz citiranje i

pozivanje stručne literature te davanje vlastitog osvrta i mišljenja o pojedinim teorijama o obitelji. Tema je veoma opširna te je zahtijevala veliku pripremu i razlučivanje bitnog od manje bitnog sadržaja. Nadalje, važno je reći da je svaka obitelj jedinstvena za sebe, a opet proučavajući rezultate brojnih istraživanja mogu se donositi neke generalne istovjetnosti koje vrijede za sve obitelji. Svatko od nas je osoba za sebe, pojedinac koji je dio obitelji te sudjeluje i pridonosi kvalitetnijim obiteljskim odnosima. Kvalitetni obiteljski odnosi najčešće se manifestiraju kroz kasnije dobre odnose djece sa njihovim roditeljima.

Sažetak

U ovome se radu daje prikaz utjecaja obitelji na cjelokupni razvoj djeteta. Proučavanjem literature dolazi se do zaključaka i rezultata o mijenjanju strukture, veličine i tipa obitelji kroz povijest do danas te na koji način je utjecalo na razvoj djeteta. Nadalje, obitelj je prva zajednica svakoga djeteta u kojoj se stječu prva znanja, vještine, navike te najveći njezin utjecaj uočava se u predškolskom i školskom razdoblju života djeteta. U svezi s time, bitno je reći da brojna istraživanja o oblikovanju dječje osobnosti, govore o obitelji kao o najznačajnijem čimbeniku tog oblikovanja. Obitelji se razlikuju po strukturi, veličini i tipu obitelji. Djeca se najbolje razvijaju u obiteljskoj dinamici međusobnih odnosa kroz koje se uči suradnji i komunikaciji. (Rosić, Zloković, 2002). Roditeljski odgojni stilovi, također su predmetom rada te se osvrtno na teorijska znanja, raspravlja i ostavlja mogućnost odabira najkvalitetnijeg i najefikasnijeg stila odgoja u obitelji. Iz pregleda relevantne literature očigledno je da obitelj kao zajednica ostvaruje najveći utjecaj na emocionalni, socijalni, moralni, intelektualni, fizički i psihički razvoj djeteta, posebice u ranijim razvojnim fazama, no njen utjecaj nije zanemariv ni u kasnijem životu svakog djeteta.

Ključne riječi: obitelj kao zajednica, majčinstvo, očinstvo, emocionalni, moralni, tjelesni i intelektualni razvoj djece, komunikacija

Abstract

In this paper is represented the influence of the family on the overall child development. By studying the relevant literature it comes to conclusion and results of changes in structure, size and types of family throughout the history up until today and in which way did it affected the child. Furthermore, family is the first community of every child in which they gain first knowledge, skills and habits but it's most biggest influence is shown in preschool and middleschool period of child's life. In this regard, it is important to say that many researches about child's personality state family is the most influential factor. There are different structures, sizes and types of families. Child's development is the best in a family dinamic of relationships through which they learn cooperation and communication (Rosić, Zloković, 2002). Parental child-caring styles are also subjects of this paper and reviewing the theory knowledge, disscuses and leaves the possibility of choosing the most quality and efficeent parental- caring style. From studying the literature it is quite obvious that family as a community impacts the most on emotional, social, moral, intelectual, physical and psychological development of child, esspecially in the early stages of development but it's influence can't be neglected later in life of every child.

Key words: family as community, motherhood, fatherhood, emotional, moral and intelectual development of children, communication

LITERATURA

1. Amato, P. (2015). Contact with non-custodial fathers and children's well being. *Australian Institute of Family Studies*. Pristupljeno: 25. lipnja, 2015. na <https://aifs.gov.au/publications/family-matters/issue-36/contact-non-custodial-fathers-and-childrens-well-being>.
2. Brajša, P. (2000). *Umijeće razgovora*. Pula: Histria Croatica C.A.S.H.
3. Brajša-Žganec, A. (2003). Dijete i obitelj : emocionalni i socijalni razvoj. Jastrebarsko : Naklada Slap.
4. Čapo-Žmegač. J. (1996). *Konstrukcija modela obitelji u Europi i povijest obitelji u Hrvatskoj*. Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku.
5. Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2003). Potpora roditeljstvu : izazovi i mogućnosti. *Revija za socijalnu politiku*, (10) 1 ; 45-68.
6. Čudina- Obradović, M., Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
7. Janković, J. (2008). *Obitelj u fokusu*. Zagreb: Etcetera.
8. Janković, J. (1995). Teorijska promišljanja o obitelji. *Društvena istraživanja*. 4(4-5) ; 433-449.
9. Juul, J. (1995). *Vaše kompetentno dijete. Za nove temeljne vrijednosti obitelji*. Zagreb: Educa.
10. Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu – roditelji, vršnjaci, učitelji kontekst razvoja djeteta*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
11. Kovačić, Andrijanić, Ž. (2015). Funkcije obitelji. *Psihologijski portal*. Pristupljeno: 15. svibnja, 2015. na <http://www.psihoportal.com/index.php/hr/str-prilozi/808-funkcije-obitelji>.

12. Lebedina-Manzoni, M., Delić, T., Žižak, A. (2001). Dječja percepcija komunikacije u obitelji. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*. 37 (2):153-170.
13. Maleš, D. (2005). *Odgoj za demokraciju u ranom djetinjstvu* : priručnik za rad s djecom predškolske dobi na usvajanju humanih vrijednosti. Zagreb:Udruženje Djeca prva.
14. Maleš, D. (2012). Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima. *Dijete, vrtić i obitelj*. 18(67); 13-15.
15. Petak, A. (2009). Obitelj u promjenama: rezultati istraživanja u Hrvatskoj. *Sociologija i prostor*. 42(1-2); 5-10.
16. Peterson, R., Green, S. (2009). Families First: Keys to Successful Family Functioning Communication. *Virginia Cooperative Extension*. Pristupljeno: 29. lipnja, 2015. na <https://pubs.ext.vt.edu/350/350-092/350-092.html>
17. Plazonić, Fabian A. (2015). Empatija kod djece. *Portal za škole*. Pristupljeno: 3. srpnja, 2015. na http://skole.hr/roditelji/savjeti?news_id=1836.
18. Puljiz, V. (1995). Demografski procesi i struktura obitelji (europska iskustva). *Revija za socijalnu politiku*. 12 (13): 263-271.
19. Raboteg-Šarić, Z., Brajša-Žganec, A., Šakić, M. (2009). Life satisfaction in adolescents: The effects of perceived family economic status, self-esteem and quality of family and peer relationships, *Društvena istraživanja*, 18 (3), 547-564.
20. Rečić, M. (1996). *Odgoj u obitelji*. Đakovo: Tempo.
21. Rečić, M. (2006). *Obilježja dobrog obiteljskog odgoja*. Đakovo: Tempo.
22. Rosić, V., Mušanović, M. (1997). *Opća pedagogija*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.
23. Rosić, V. Zloković, J. (2002). *Prilozi obiteljskoj pedagogiji*. Rijeka: Graftrade.
24. Sindik, J. (2011). *Čimbenici dječjeg razvoja*. Roda-roditelji u akciji. Pristupljeno: 3. srpnja, 2015. na <http://roda.hr/article/readlink/426>.

25. Sunko, E. (2008). Utjecaj provedbe programa za roditelje na njihove stavove o odgoju. *Odgojne znanosti*. 10(2); 383-401.
26. Vasta, R., Haith, M., M., Miller, S.A. (2005). *Dječja psihologija: moderna znanost*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
27. Vukasović, A. (1999). *Obitelj- vrelo i nositeljica života*. Zagreb: Hrvatski katolički zbor Mi.
28. Zloković, J. (2007). *Suvremene obitelji između tradicionalnih i virtualnih odnosa. Pedagogija prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja*. Zagreb: Hrvatsko pedagoško društvo.
29. Wagner-Jakab, A. (2008). Obitelj - sustav dinamičnih odnosa u interakciji. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*. 44 (2): 119-128.
30. Weston, R. (2014). *Well being of young people in different family circumstances*. Australian Institute of Family Studies (2015). Pristupljeno: 16. svibnja na <https://aifs.gov.au>.